

Ljiljana Kolenić
Pedagoški fakultet, Osijek

Frazemi u Belostenčevu *Gazofilaciju*

Rječnik Ivana Belostenca *Gazofilacij* pored riječi iz sva tri hrvatska narječja sadrži i brojne hrvatske frazeme. Frazemi su također zastupljeni iz sva tri hrvatska narječja, a uz njih su, kao i uz riječi, nerijetko dodane i oznake (D.) za čakavizme i (Scl.) za štokavizme. Frazeme iz *Gazofilacija* prepoznajemo i danas. Ovaj članak nastoji opisati frazeme u Belostenčevu rječniku.

Ivan Belostenec rođen je u posljednjem desetljeću 16. st. (1595., 1594. ili 1593.)¹. Pretpostavlja se da mu je rodno mjesto Varaždin. Godine 1616. stupa u Lepoglavi u pavlinski red. Godine 1618. odlazi u bečki jezuitski kolegij, a 1621. u rimski Collegium Germanicum. U Lepoglavi 1624. služi prvu misu. Postaje predstojnikom samostana u Lepoglavi 1627., a iste godine odlazi za priora u Svetice kraj Ozlja. Boravio je i djelovao još u Lepoglavi, Sveticama, Istri, Čakovcu. Umire 1675. godine. Najpoznatije je njegovo djelo *Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium. Gazophylacium illyrico-latinum*, gotovo enciklopedijski rječnik objelodanjen u Zagrebu 1740., koji se sastoji od dva dijela, latinsko-hrvatskoga i hrvatsko-latinskoga. Latinsko-hrvatski dio rječnika veći je od hrvatsko-latinskoga. Ako usporedimo godinu smrti i godinu izdanja rječnika, vidimo da je ovo djelo Ivana Belostenca tiskano 65 godina nakon autorove smrti.

Gazofilacij je nastao u okviru ozaljskoga književnoga kruga. Osnovica je hrvatskom književnom jeziku što su ga zagovarali i njegovali ozaljci bila trona-rječna, što znači da su se u djelima pisaca toga kruga javljali naporedno ele-

1 Belostenčev je život prikazan prema:
Josip Vončina: *Leksikografski rad Ivana Belostenca*, dodatak pretisku rječnika Ivana Belostenca *Gazophylacium, seu latino-illyricorum onomatum aerarium. Gazophylacium illyrico-latinum*, Zagreb 1973., IV. i V.

menti svih triju hrvatskih narječja: čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga². Zbog toga u Belostenčevu rječniku nalazimo brojne kontaktne sinonime, tj. bliskoznačnice iz različitih hrvatskih narječja, kao *godina*, *dežd*, (Scl.) *kiša*; *copran*, *zacopran*, *zafatren*, *vrečen*, *vzet*, *vklet*, *zmučen*³, (D.) *vrečen*, *začaran*, *zamamljen vilovito*. Pod natuknicom *cirkva* nalazimo još (D.) *cerkva*, *zarkva*, *crikva*, *tempal*, *templo*. Evo koliko istoznačnica daje za glupoga čovjeka: *glumpak*, *glumpješ*, *bedak*, *bedalo*, *tup* i *zabliv človek* (D.) *lud*, *ludjak*, *budalak*, *zablenut*. Nadalje, u *Gazofilaciju* čitamo: *čemu*, *zakaj*, *za koji zrok*, *radi kakvoga zroka*, *pokaj* (D.) *zašto*, *za koji uzrok*, *radi česa*, *radi šta*, *kroza što*. Takvih je primjera mnogo i u latinsko-hrvatskom i u hrvatsko-latinskom dijelu rječnika. Prva je riječ u nizu obično kajkavska jer su »latinske riječi protumačene prvenstveno kajkavskim ekvivalentom«⁴. Kajkavskih je riječi, dakle, najviše i one nisu posebno obilježene. Čakavizmi i štokavizmi često u *Gazofilaciju* imaju posebne oznake. Tako uz čakavske riječi obično stoji (D.), uz štokavizme (Scl.), a uz slavenske turcizme (Tur. Scl.) ili (Tur. Illyr.). Ovdje valja upozoriti kako se u obilježbi čakavskih i štokavskih riječi vidi dosta nedosljednosti. Primjerice, riječ *kapara* s. v. *zadavek* označena je kao (Scl.), s. v. *arrha* kao (Tur. Illyr.), a s. v. *auctoramentum*, s. v. *ductoratus* i s. v. *dajem* kao (D.). Neke su riječi označene kao (D.) na jednom mjestu, na drugom kao (Scl.), a na trećem su neobilježene.⁵ Takva nedosljednost može govoriti i o »brisanju« razlika među dijalektima. Lijep je primjer za to natuknica *kaj*. Uz nju stoji *ča* bez oznake i *što* s oznakom (Scl.), a potom *kaj*, *ča*, *što imam*, *to tebe dajem* bez oznake. To znači da u hrvatski književni jezik ide i *kaj* i *ča* i *što*, odnosno riječi iz svih triju hrvatskih narječja.

Našla sam i primjera kada se i poslovice, kojih je u *Gazofilaciju* mnogo, javljaju kao istoznačnice u različitim hrvatskim stilizacijama, kao: *Koji kaj čini, vse sebe čini. Tko što čini, sve sebi* (pod natuknicom *činiti*). Za ovu drugu poslovicu nalazimo oznaku *Dalm*.

Za Belostenčev se rječnik često spominje kako je enciklopedijski. Rječnik sadrži neka osobna imena i njihove izvedenice (*Ana*, *Anoka*, *Jana* /D./ *Ane*, *Anica*; *Anton*, *Antol*, /D./ *Antun*; *Benedikt*, *Benko* /D/ *Beno*; *Lovrenc*, /D./ *Lovre*, *Lovrenac*), mnoga imena gradova (*Zagreb*, *varaš stolni najplemenitei gornjega slovenskoga orsaga*; s. v. *Mursa*: *Osek*, *glasovita tvrđa u slovenskom orsagu*, *Beč varaš*; *Carigrad*; *Budin varaš*; *stolno mesto vugerskoga orsaga*; *Jajce grad ili* /D./ *Jaje grad*; *Požega*, *varaš i grad v Slavonije dolnje plemenit*), imena zemalja (*Horvatski orsag ili zemlja*; *Bosnja orsag*, /D./ *Bosna zemlja*; *Bulgarski orsag*

2 O ozaljskom krugu v. Josip Vončina: *Ozaljski jezično-književni krug*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 10, Zagreb 1968., 195–205.

3 Belostenčev dvoslov *ch* pišem suvremenom grafijom kao *č* jer mu je to znak i za *č* i za *ć* (*rech*, *razvlechim*, *godische*, *zmuchen*). Ako je Belostenec pisao troslov *chy*, tada ga pišem kao *ć*, jer je tim troslovom označavao samo *ć* (*kuchya*), dok je *cs* bio znak samo za *č*. V. Josip Vončina: *Leksikografski rad*, n. d. XLIV.

4 Milan Moguš: *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb 1995., 87.

5 V. Ljiljana Kolenić: *Štokavizmi u Belostenčevu rječniku*, Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 9, Zagreb 1995., 36.

/D./ *Bulgarska zemlja; Delfinat, stanovita država vu francuskom orsagu*), ime-na kontinenata (*Europa, tretji del sveta; Afrika, tretji del sveta: Asija, /D./ Azija; Amerika, otok veliki od Indije*). U rječniku nalazimo imena rijeka (*Dunaj, /D./ Dunav; Sava, plemenita reka slovenskoga orsaga; Drava; Česma, reka plemenita vu dolnje Slavonije; Drina, reka vu Bosnje*), mora (*Adrijansko morje; Čerljeno morje, /D./ More carljeno*).

Belostenčev je rječnik poznat po brojnim poslovicama, uglavnom u stihu, koje ponekad govore nešto o značenju natuknice, ali češće je natuknica u poslovici samo spomenuta, a poslovice ne opisuju značenje riječi:

S. v. domovina, roda mesto

*Komu bolje neg je sinu,
Svoju branit domovinu.*

S. v. maček, mačka

*Hiža na glasu, a mačke gladne.
Što mačka rodi, vse miše lovi.*

S. v. hiža, stan (D.) kuća

*Svoja hiža, svoja volja
Drugem drugih naj bu bolja.*

S. v. jadrim — driti

*Onda jadri brodar Peter
Gda ti v kermu puše veter.*

S. v. glušec, v. gluhak

*Zahman glušcu bedak poje
i pred slepcem pisma stoje.*

S. v. kola, voz

Onoga pesem pevaj, na kojega se koleh voziš.

Rečeno je kako je *Gazofilacij* rječnik koji sadrži i mnoge podatke iz različitih područja. Tako saznajemo imena osamdesetak vrsta ptica pod natuknicom *ptič, ptica* kao što su *čaplja, černoglavka, čuk, cajzlek, bik, kukuvača* i sl. ili sedamdesetak vrsta riba, riječnih i morskih, pod natuknicom *riba (belka, belica; bi-stranga, pasterva; govedo riba morska, lin; krap, (D.) šaran...)*. Pod natuknicom *mera* navodi se osamnaest do tada poznatih različitih mjera i njihov opis. Evo nekih kao primjer:

Perst ili mera jednoga persta, kuliko čine 4 zerna jačmena na red položena.

Pedenj, (D.) pedal veliki tri šake, ili 12 perstov.

Sto dvadeset i pet koračajev, osmi del milje.

Koračaj prosti, dve noge i pol.

Osim ovakvih podataka, nalazimo uz pojedine natuknice, kada to ne bismo očekivali, velik popis riječi. Primjerice, uz natuknicu *halja, svita (D.) halina, sukna, odeća, dolama* javlja se popis od šezdesetak vrsta odjeće, kao: *halja tesna, ter k životu priklopljena duga do kolena, ali nuter tja do gležnja; halja prez rukavov. (D), halina bez rukava; halja z rukavi; halja svilna, halja od ramena odperta; halja bogečka zločesta; halja do kolena, dokolenača...*

Zanimljivo je da u Belostenčevu rječniku možemo pod natuknicom *jeternica, devenica* naći i ovakav naputak: *N. B. Jeternicu dobru hoćeš napraviti najpre potreba je jetra kruto malo obvariti, po tom drobno skosati, sira drobnoga u nuter naribati, i zatam friških jajec med nje vkup z mastjum vlejati, k tomu operpiti, komina, i đumbera spodobno pridati, obkuhati i z rečicum svinskim obviti.*

Valja upozoriti i na Belostenčeve liječničke savjete koji se mogu javiti uz neku natuknicu. Tako uz natuknicu *vulog (D.) guta* daje i naputak za liječenje (*vračenje*): *Proti kojem, da se vre vkorene, ne vraćva zverhu terplivnosti. Na potišenje vendar boli dobro je vzeti olja, i žutanjek jajčeni, i vkup stepsti, na kudelju, ali candru postaviti, ter gde boli, položiti doklam posehne, i tak gušče ponavljati. I tem z tem putom candru vu mleko namakati i onak na bolesno mesto postavljati.*

Vrijedne su pozornosti i neke Belostenčeve definicije pojedinih riječi. Tako pod natuknicom *glumač (D.) glumac, l. glumac, prikazalac* dolazi ova definicija: *tj. koji rečjum, rukami, nogami i zevsem životum norije kažuč smeh čini.*

Gazofilacij je zbog svega ovoga zanimljiv ne samo leksikolozima i leksikografima. Iz njega saznajemo i o stupnju znanstvenih spoznaja 17. stoljeća. Tako s. v. *cetus* čitamo: *balena (D.) kit*. Belostenec drži da bi trebao nešto i reći o toj morskoj životinji, pa dalje nalazimo: *Najvekša riba morska, koje, ako se gda zkažu, kakti najvekše gore vide se pluti po morju, na 400 laket duga, a 140 široka jedna je bila vlovljena.* Danas je poznato da kit nije riba, ali zato doznajemo koliki je bio najveći kit ulovljen do tada.

Ponekad Belostenec daje u rječniku i jezične savjete. Tako pod natuknicom *funderam* zapisuje: *Funderam, funduje, i ostala ovakova, navada je onem, kojem gda zfalli, ali le k mestu napre dojtj nemre reč horvacka, firško se, ali nespametno, vteku vu dijačku, ka viđ vu reči temelim, &c.* Dakle, ako se tko ne može sjetiti hrvatske riječi *temelim* (= *temeljim*), on će »nespametno« reći tudicu *funderam*. Riječ »nespametno« dovoljno govori o Belostenčevu odnosu prema tudicama. A evo kako Belostenec objašnjava razliku između *kuta* i *ugla*: *Kut, vugel, kot* govorimo: *kut znutra, vugel zvuna.*

Zanimljivo je razmišljanje uz riječ *frižek, nov, (D.) skorni, nedavni*: *Odkud ova reč frižek, ne more se zadosti s diačkem jezikom izreči, ar ju mi skoro na vsaku hvalu pridati moremo, kajti velimo: friško dela, friško spi, friško se vuči, friško se skerbi, pije &c. takaj.* Ovdje vidimo kako latinska istovrijednica riječi *friško* Belostenecu zadaje poteškoće jer se taj prilog u njegovo vrijeme pridavao u hrvatskom jeziku glagolima različita značenja. Stoga autor rječnika ne može prevesti *friško* na latinski tako da obuhvati sva značenja. Mogli bismo reći kako ovdje Belostenec upozorava na problem u sastavljanju rječnika koji se odnosi na pronalaženje istovrijednica u različitim jezicima kada neka riječ u jednom jeziku imade više značenja.

Evo kako je u Belostenčevu rječniku opisana razlika između riječi *govedo, marha i skot* (s. v. *govedo*): *i govori se osobito od vsake stvari na svetu živuče zvan človeka. Takaj od rib, i od ptic po dijački. A horvatski bolje vse stvari takove izrečeš po reči /skot/. A vole, krave, po reči /govedo/. Kao drugo značenje riječi govedo navodi Belostenec govedo, riba morska.*

Uz riječ *slon* imade Belostenec i etimološko objašnjenje. S. v. *elefant* imade s oznakom (D.) *lefant i slon*, a uz riječ *slon* dodaje: *što ti naslonivši se na drvo spi*.

Uz hrvatske riječi javljaju se neke gramatičke odrednice. Uz imenice nema gramatičkih odrednica i one su u nominativu jednine, osim ako se imenica uvijek javlja samo u množini poput *škarje* (*Tur. Scl.*) *makaze*. Glagoli se u rječniku javljaju u prezentu, ponekad bez gramatičkih odrednica (*privlekujem*), ili im se dodaju nastavci za perfekt (*privezujem –zal sem*), ili pak nastavci za infinitiv (*mažem –zati*). Pridjevi imaju gramatičke odrednice za sva tri roda, kao što je to u primjeru *jalov, va, vo*. Valja naglasiti da to nisu nastavci u današnjem smislu gramatičkih morfema, nego Belostenec kao gramatičke odrednice daje one dijelove slogova na kraju riječi iz kojih drži da će čitatelj moći stvoriti oblik koji mu nudi.

Ovim se primjerima željelo pokazati što sve sadrži rječnik Ivana Belostenca *Gazofilacij*. Valja naglasiti, a to je i tema ovoga članka, kako u *Gazofilaciju* nalazimo i brojne frazeme.

Frazem se obično definira kao najmanja frazeološka jedinica koja se ne stvara u govornom procesu, nego se reproducira u gotovu obliku, a značenje mu se ne izvodi iz značenja njegovih dijelova jer su svi ili neki od njih doživjeli značenjsku pretvorbu. Frazemi se uklapaju u kontekst kao njegov sastavni dio. Mogu imati različite strukture.⁶

Odmah na početku želim naglasiti kako nije samo Ivan Belostenec u svoj rječnik pored riječi unosio i frazeme. Još su neki stariji leksikografi držali (opravdano) da je i frazeologija dio hrvatskoga rječničkoga blaga. Tako je i Jakov Mikalja, u svojem rječniku *Blago jezika slovinskoga ili slovník* iz 1649. »obogatio svoj rječnik i time što je na mnogo mjesta unosio neke tadašnje frazeološke sklopove kao npr.: *biti dostojan hvale, biti na pamet, biti priličan, biti van sebe, biti u misli, biti u vlasti, biti komu u ruci, bježati natrag* itd.«.⁷ Frazeme u rječniku *Dictionar ili reči slovenske z vekšega vkup zebrane* (Graz 1670.) bilježi i Juraj Habdelić. Ovdje je zanimljivo kako neke frazeme imaju i Habdelićev rječnik *Dikcionar* i Belostenčev *Gazofilacij*. Tako u *Dikcionaru* čitamo *berz kak da bi peruti na nogah imal*, a u *Gazofilaciju* s. v. *alipes, hiter, berz kak da bi peruti na nogah imel*. Osim ovoga primjera, navodim još neke koji su

6 V. definiciju frazema u:

Antica Menac: *O strukturi frazeologizma*, Jezik XVIII, Zagreb 1970. /71.

Antica Menac: *Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije*, Filologija br. 8, Zagreb 1978., 219–225.

Josip Matešić: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1982., V. i VI.

Antica Menac i Milan Moguš: *Frazeologija Gundulićeva »Osmana«*, Forum sv. 7–8, Zagreb 1989., 194–196.

Marko Samardžija: *Leksikologija hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1996., 84.

7 Milan Moguš: *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb 1995., 111, 112.

8 Nada Vajs i Vesna Zečević: *Frazeologija u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, Filologija br. 22–23, Zagreb 1994., 175–183.

zapisani u oba rječnika: *beteg na smert, da bi Bog dal, dežd/dežd nagel, glas dobar, dobro ime, da si zdrav, međ nami* (Habdelić) — *med nami i meju nama* (Belostenec), *Bogi domovine, smertna rana, glavna pregreška, divojačka čistoča....*

Valja upozoriti kako u Belostenčevu *Gazofilaciju* nalazimo cijelu riznicu frazema, od onih u užem smislu do frazema u širem smislu. Govoreći o Belostenčevoj frazeologiji, uzela sam u obzir i frazeme u širem smislu. Nada Vajs i Vesna Zečević frazeme u užem smislu zovu izričajima, a frazeme u širem smislu lokucijama.⁸ Frazem u užem smislu, dakle, onaj koji sadrži sve bitne osobine frazema uključujući i potpunu značenjsku preobrazbu bio bi, primjerice, *izbijati klin klinom*, što znači »vratiti istom mjerom« ili *kazati zube* za što sam Belostenec daje značenje »oprečivati se«. Frazem u užem smislu iz *Gazofilacija* jest *glavna stvar, glavna pregreška* i sl., gdje nije došlo do velike značenjske preobrazbe, nego je samo riječ o postojanoj svezi riječi. Ovi bi frazemi u širem smislu odgovarali lokucijama, prema nazivu Nade Vajs i Vesne Zečević.⁹ U frazeme u širem smislu uvršćujem i postojane sveze tipa *polje zeleno*, što se javljaju u narodnom pjesništvu. Njih u Belostenčevu rječniku nema mnogo, pa ovom prigodom ne bih o njima govorila.

Frazemi su u Belostenčevu *Gazofilaciju* najrazličitijih struktura.

A. Prema vrsti riječi središnje punoznačnice, frazeme u *Gazofilaciju* podijelila sam na imeničke, glagolske, zamjeničke, priložne. Kada se govori o ovoj podjeli frazema, postoje različiti pristupi. Neki leksikolozi određuju središnju punoznačnicu prema značenjskoj pretežitosti. Marko Samardžija, primjerice, ovako određuje središnju punoznačnicu: ona mora biti značenjski pretežitija i »dominirati« u frazemu.¹⁰ Prema njegovu mišljenju, središnje su punoznačnice u frazemu *nemati kud ni kamo* prilozi *kud i kamo*, a u frazemu *div na gline-nim nogama* — pridjev *glinen*. U pokušaju da tako određujem središnju punoznačnicu, naišla sam na poteškoće. Tako frazem *od reči do reči* imade dvije iste središnje punoznačnice. Naime, središnja je punoznačnica imenica *reč* u genitivu jednine, koja se javlja s dva različita prijedloga. Ovaj bi se frazem mogao tumačiti kao *doslovce, redom*. To znači, protumačili smo ga prilogom, a središnja je punoznačnica imenica. Budući da u frazemu *od reči do reči* nema druge punoznačnice, osim *reči*, takav frazem držim imeničkim, premda imade priložno značenje. Podjelu frazema s obzirom na vrstu središnje punoznačnice zamislila sam ovako: ako frazem sadrži glagol, onda je on glagolski, ako nema glagola, a ima imenicu, uvrstila sam ga u imenički frazem, ako nema ni glagola ni imenice, a sadrži prilog, frazem je priložni. Pridjevne je frazeme teško utvrditi budući da pridjev obično dolazi sa svojom imenicom, pa prema ovoj podjeli pripada imeničkom frazemu. Frazem može biti i zamjenički, ako je središnja riječ zamjenica. Većina frazema kojima je središnja riječ glagol, može se glagolom i tumačiti (ili sintagmom kojoj je središnja riječ opet glagol), onih ko-

9 O lokucijama autorice kažu: »Značenje takvih ustaljenih sveza proizlazi iz uzajamne uvjetovanosti značenja njezinih sastavnica i u konkretnom se jeziku upotrebljava baš takva sveza a ne pojedinačna riječ istoga značenja.« Nada Vajs i Vesna Zečević: *Frazeologija*, n. d., 176.

10 Marko Samardžija: *Leksikologija hrvatskoga jezika*, Školska knjiga Zagreb, 1995., 87.

jima je središnja riječ imenica, imenicom (ili sintagmom kojoj je središnja riječ opet imenica) itd. Primjerice, glagolski frazem *pokazati zube* znači *suprotstaviti se, prijetiti*. Imenički frazem *muška glava* tumačimo kao *muškarac*. Ali, kao što smo vidjeli, nije uvijek tako. Imenički frazem *od glave do pete* možemo izreći prilogom *potpuno*. U ovom posljednjem frazemu osim imenica nema drugih punoznačnica, pa njega ili ne uvršćujemo niti u jednu skupinu s obzirom na vrstu riječi glavne punoznačnice (ako je kriterij značenjska pretežitost), ili, prema punoznačnicama koje su imenice, uvršćujemo ga u imeničke frazeme premda mu je značenje priložno.

Dakako, postoji i drugi pristup. Može se krenuti od značenja frazema prema njihovoj strukturiranosti. Tada bi rezultati bili drukčiji pa bi frazem *od glave do pete* bio priložan, a ne imenički. Međutim, tada to ne bi bila podjela prema vrsti riječi frazemske punoznačnice, nego prema značenju.

U ovu sam podjelu prema vrsti riječi središnje punoznačnice uvrstila i frazemske rečenice, naime, one koje se mogu preoblikovati u frazemske sintagme. Tako *streljam okom* možemo preoblikovati u *streljati okom*, a *kažem zube* u *kazati zube*. Svima se njima može odrediti središnja punoznačnica. Valja upozoriti da su i glagolske natuknice uglavnom u prezentu, a potom se ponekad daje nastavak za infinitiv. Tako smo frazem *kažem zube* pronašli pod natuknicom *kažem–zati* (*D. it.*) *ukazujem, kazujem*. Budući da su to glagolski frazemi, može se reći da je ipak riječi o frazemskim sintagmama, a ne o rečenicama, samo što ih Belostenec ne navodi u infinitivu, nego u prezentu. Pravih frazemskih rečenica imade u *Gazofilaciju*, ali o njima ću govoriti kasnije.

1. Glagolski frazemi

U glagolskim je frazemima središnja punoznačnica glagol. Takvi su frazemi u *Gazofilaciju* različitih struktura. Odmah bih upozorila kako se glagolski frazemi obično javljaju kao frazemske rečenice s obzirom na sintaktičko ustrojstvo, budući da im je glagol često u prezentu. Možemo ih preoblikovati u frazemske sintagme s obzirom na sintaktičko ustrojstvo ako glagol u prezentu zamijenimo infinitivnim oblikom. Tako frazemsku rečenicu *na vuho povedam*, u kojemu je središnja punoznačnica *povedam*, možemo preoblikovati i u frazemsku sintagmu *povedati na vuho*.

Frazemi čija je središnja riječ glagol mogu imati ovakva ustrojstva:

glagol + imenica

hitam se meča, kažem zube, streljam okom

glagol + prijedložni izraz (ili prijedložni izraz + glagol)

na vuho povedam, biti v sercu, obesiti na zvon

pojdi vu miru, od smeha padam

glagol + prilog

gledim krivo, misli dobro, jedvaj idem

glagol + imenica s prijedložnim izrazom (ili imenica s prijedložnim izrazom + glagol)

klin z klinom zbiti, prestiram glas do neba,

neka druga struktura

ovo ima ruke i noge, spim gluboko i tvrdo, kako mi se vidi, učinil se je kuliko makovo zerno

2. Imenički frazemi

Središnja je punoznačnica u njima imenica, a najčešća je struktura takvih frazema:

pridjev + imenica (ili s poretkom imenica + pridjev)

tverde glave, glavna stvar, glavna pregreška, leto nezdravo, zlatne kose, milošća Božja, penezi gotovi, polje zeleno, senj glubok, služba Božja.

imenica + prijedložni izraz

reč na reč

dvije imenice s prijedlozima

od ruke do ruke, od početka do konca

i sl.

U imeničkih se frazema može u *Gazofilaciju* naći i pokoja inačica (varijanta) kada Belostenec daje izbor imenica koje se mogu zamijeniti u frazemu. Tako, primjerice, čitamo: *rob, suženj ljubavi*. Ovdje zapravo imademo frazemske inačice: *rob ljubavi i suženj ljubavi*. Imenički frazemi mogu biti u jednini (*polje zeleno*) i u množini (*penezi gotovi*). Uglavnom su u nominativu, ali, rjeđe, mogu biti i u kojem drugom padežu, kao frazem *tverde glave*, koji je u genitivu.

3. Priložni frazemi rjeđi su u Belostenčevu rječniku. U njima je središnja punoznačnica prilog: *kak mu drago*.

4. Zamjenički frazemi u Belostenčevu rječniku jesu: *med nami, meju nama, med sobum*. U njima je središnja riječ zamjenica. Premda se u ovoj svezi ne javljaju dvije punoznačnice, držim da je ipak riječ o frazemu jer je to postojana sveza riječi čije se značenje ne izvodi iz pojedinačnih značenja sastojnica te sveze, nego je došlo do značenjske pretvorbe. *Med nami* znači *u povjerenju*. Neki frazeolozi ne drže fonetske riječi frazemima jer se ne sastoje od dviju punoznačnica. Antica Menac i fonetske riječi ubraja u frazeme. Ona tvrdi: »Kad frazeologizam predstavlja fonetsku riječ, to je jedna samostalna riječ na koju se oslanjaju proklitike ili enklitike...«¹¹ Prihvativši mišljenje Antice Menac, uvrstila sam u frazeme i fonetske riječi.

B. Prema **sintaktičkom ustrojstvu** možemo frazeme u *Gazofilaciju* podijeliti na frazemske sintagme i frazemske rečenice. U *Gazofilaciju* imade mnogo frazemskih rečenica. Gotovo svi frazemi kojima je središnja riječ glagol zapisani su kao frazemske rečenice jer im glagol nije u infinitivu nego u prezentu: *kažem zube, kričim kaj bolje morem, na vuho povedam*. Međutim, njih sam uvrstila u frazemske sintagme, budući da preoblikom možemo dobiti ustrojstvo sintagme. Prave su frazemske rečenice u *Gazofilaciju*: *Ako Bog da, Reč je reč, Bog ne daj, Uklonio Bog*. Držim da je takve frazeme nemoguće preoblikovati u frazemske sintagme. Frazemska pogodbena rečenica (zavisno složena) *ako Bog*

11 V. Antica Menac: *Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije*, Filologija br. 8, Zagreb 1978., 221.

da ne može se preoblikovati u frazemsku sintagmu *ako Bog dati*. Frazemska rečenica *Reč je reč* jednostavna je rečenica koja se sastoji od subjekta i predikata. Ona se ne mora uklopiti u neku rečenicu kao njen sastavni dio, ali se uklapa u određeni kontekst. Slično je i s poslovicama kao što je *Bog pomaže ki pripomaže*. Ni ta rečenica ne uklapa se u drugu kao njen sastavni dio, ali se uklapa u određeni kontekst.¹²

Frazemske su sintagme također dosta zastupljene u Belostenčevu rječniku: *penezi gotovi, kamen grobni, kak mu drago*.

Budući da je u ovom članku riječ o frazemima koji se javljaju u rječniku, dakle, uz pojedine natuknice, razumljivo je da im ne možemo odrediti službu u rečenici, jer nemamo kontekst.

Rečeno je kako se u rječniku javljaju brojni kontaktni sinonimi, kao *jestvina*, (D.) *jezbina, istbina, pića*. I frazemi se javljaju kao kontaktni sinonimi, a Belostenec i uz njih često daje oznake (D.) za čakavizme ili, mnogo rjeđe (Scl.) za štokavizme. Evo primjera:

biti vu kojega pod oblasti, biti vu ruke (D.) ruci, biti komu u vlasti/ biti za potrebu (D.) od potrebe biti/ dobro mi na ruku ide (D.) dobro mi prohodi/ hodim na hero, krivo, na bokce hodim/ greh Adamov, narodni greh, iztočni (D. it.) odvetni, odvetični greh/ kričim kaj bolje morem, prestiram glas do neba/ idi mi spred očih (Scl.) idi otale...

Kao što se vidi, ne bilježi Belostenec samo riječi nego i frazeme iz različitih hrvatskih sustava. Neki su od tih frazema ne samo bliskoznačnice nego i inačice.

Frazemske inačice dva su ili više frazema kojima je značenje blisko ili isto, a razlikuju se samo jednom sastavnicom. U *Gazofilaciju* inačice ne moraju uvijek biti iz različitih hrvatskih stilizacija (kajkavske, čakavske i štokavske), nego mogu biti i unutar iste stilizacije. Tako imademo zapisano u Belostenčevu rječniku: *hodim na hero, krivo, na bokce hodim*. Ovdje možemo govoriti o tri frazemske inačice kojima je značenje »teško i krivudavo hodati«, a struktura im je glagol (*hodati*) + prijedlog (*na*) + imenska riječ (koja nije stalna):

hodim na krivo
na bokce hodim.
hodim na hero

Frazemi *jedvaj idem i smucam se jedvaj* (ovaj drugi imade oznaku D.) također su frazemske inačice. Njihova je struktura glagol (koji nije stalan) + prilog (*jedvaj*), a znače od »umora teško hodam«.

12 Neki frazeolozi ne ubrajaju poslovice u frazeme. O tome govori i Antica Menac koja dodaje: »Sigurno je međutim da poslovice mogu dati poticaj za stvaranje frazeologizma, najčešće svojim cijepanjem ili skraćivanjem (kad nema mačke / miši kolo vode; vuk dlaku mijenja / ali ćud nikada; ćorava koka / nade crno.« V. Antica Menac: *Neka pitanja*, n. d., 220. Nada Vajs i Vesna Zečević pak drže kako se poslovice ipak razlikuju od frazema (izričaja i lokucija): »Naime, lokucija i izričaj veći su od riječi, pripadaju jezičnom kodu (moraju se naučiti), sintaktičkim pravilima podvrgnuti su kao ustaljene forme i mogu imati integrativnu funkciju, za razliku od poslovice koje same funkcioniraju kao cjelovit iskaz, tj. imaju završenu sintaktičku strukturu rečenice.« V. Nada Vajs i Vesna Zečević: *Frazeologija*, n. d., 176.

U Belostenčevu *Gazofilaciju* nalazimo ovako zapisan frazem: *čist kakti (D.) kakono vino*. Ovdje imademo dvije frazemske inačice: *čist kakti vino* i *čist kakono vino*. Obje znače »vrlo čist«, a struktura im je pridjev (*čist*) + veznik (koji nije stalan) + imenica (*vino*).

Evo još jednoga primjera. Pod natuknicom *Bog* nalazimo i ove frazeme: *Bog pomaže ki pripomaže (D.) Bog pomaga tko se pomaga*. Ovo su inačice frazema koji znače da će Bog pomoći onima koji i sami nešto učine da bi riješili neku svoju poteškoću, odnosno, da ne treba čekati da se nešto samo od sebe riješi, nego valja djelovati u cilju rješenja. Vidljiva je ista struktura: imenica (*Bog*) + glagol (*pomaže/pomaga*) + zamjenica (*ki/tko*) + glagol (*pomaže/se pomaga*). Očito je da je razlika između ovih frazemskih inačica samo u narječnoj stilizaciji, odnosno morfološkim i fonološkim osobitostima kajkavskoga i čakavskoga narječja. Slično je s inačicama *postaviti komu buhu vu vuho (D.) staviti tkomu buhu u uho*.

Uspoređujemo li frazeme u rječniku Ivana Belostenca, vidjet ćemo da možemo pored frazemskih inačica naći i istoznačnice (sinonime). Frazemske je istoznačnice teže utvrditi budući da je malo i riječi i frazema istoga značenja. Frazem *dan i noć* znači »stalno«, a slično imade značenje i *dan na dan*. Sam Belostenec bilježi ponekad jednu do druge frazemsku istoznačnicu, kao *biti vu kojega pod oblasti, biti vu ruke (D.) ruci, biti komu u vlasti*. Ti frazemi znače »ovisiti o kome«. Evo još jedan primjer: *biti na vsako (D.) biti dobar u svemu, biti za vsaku stvar*. Ove istoznačnice možemo protumačiti kao »biti sposoban, biti vješt u svemu«. Kao frazemske istoznačnice možemo još navesti *idi mi spred očih* i *idi k besu* (drži se dalje od mene), *na oružje bučim, popadam meč, hitam se meča* (pripremam se za borbu), *kričim kaj bolje morem, prostiram glas do neba* (jako vičem, prosvjedujem protiv čega).

Ako proučimo popis frazema u *Gazofilaciju*, vidjet ćemo da ih ima i suprotna značenja. Evo samo nekih: *pri pameti biti* i *ne biti vu svesti, ne biti pri pameti* (biti u mogućnosti rasuđivanja i ne biti u mogućnosti rasuđivanja), *biti pri sebe* i *biti zvan sebe* (biti pri svijesti i ne biti pri svijesti), *glas hvale vreden* i *glas imati hman* i *nepošten* (biti ugledan i ne biti ugledan), *penezi gotovi* i *penezi mertvi* (korisno uloženi novac i novac koji je beskorisno uloženi), *spim gluboko* i *tverдно* i *spim kot zajec* (dobro spavam i spavam lakim i nemirnim snom), *umiram od straha* i *viteško serce imati* (biti plašljivac i biti hrabar), *dati se videti* i *ne dati se videti* (pojavljivati se gdje često i ne pojavljivati se gdje) itd.

Mnoge frazeme Belostenec sam tumači u rječniku, i to jednom riječi, sintagmama ili frazemskim istoznačnicama. Tako ispred frazema *derščem od straha (D.) zgronivam se od straha* stoji *bojim se i strašim se jako*. Pod natuknicom *glas* nalazimo frazem *obesiti na zvon* uz koji čitamo *tj. razglasiti*. Frazem *penezi mertvi* tumači s *prez hasne leteći*. Frazem *kazem zube* tumači s više riječi: *(D.) oprečivati se, protipostaviti se (D.) oprečiti se*. Uz natuknicu *na priliku* stoji frazem *tak rekši*. Lijep je pokušaj opisa nastanka frazema *grohotom se smeje*. Pod natuknicom *grohot* piše: *Kak to voda grohoče, grohotom teče. Kakti: taj grohotom se smeje*. Uz frazem *kak ili kako mi se vidi* stoji još *kak štimam* i *(D.) kako mnim*. »Umorno hodati« može se izreći na više načina, između ostalih i

frazemima *potežem komaj kosti* ili *jedvaj idem: hodim trudno, nemoćno, vlečem se, potežem komaj kosti, jedvaj idem (D.) smucam se jedvaj*.

To pokazuje kako je Belostenec bio svjestan da je bogatstvo hrvatskoga rječnika ne samo u riječima nego i u frazeologiji i kako i frazemi pripadaju hrvatskom književnom jeziku. Tako zapisuje ne samo uobičajenu riječ (primjerice *razglasiti*) nego i frazem kojim se ona može izreći (*obesiti na zvon*) da bi rječnik obuhvatio cijelo »blago« hrvatskoga jezika.

Uočavamo velik broj razgovornih frazema u *Gazofilaciju*. Od frazema iz narodne poezije zabilježila sam *polje zeleno, rana smertna*. Pored mnogih razgovornih frazema, javljaju se i oni koji nisu česti u razgovornom izražavanju, nego su običniji u književnim djelima.

Evo nekih razgovornih frazema:

bijem glavum ob zid (D.) udaram/ biti zvan sebe/ biti pri sebe/ postaviti komu buhu vu vuho (D.) staviti tkomu buhu u uho/ dohajam k sebe/ tvrde glave/ gledim krivo, zpod oka/ strejam okom/ grohotom se smeje/ potežem komaj kosti/ idi mi spred očih/ idi k besu/ jem na vsa usta/ izbijam klin klinom/ kričim kaj bolje morem/ vučinil se je kuliko makovo zerno/ muška glava/ tak rekši/ od glave do pete/ v pamet mi je palo/ vupertemi očima gledati/ padati komu v reč/ penezi gotovi/ od reči do reči/ od smeha padam/ smerdeči kot kozel/ bolše sreče neg pameti/ deržim koga na vuzde/ praznu slamu mlatiti, pljuvanja vreden...

Primjeri frazema koji nisu tipično razgovorni u *Gazofilaciju*:

serce mi je to povedalo/ ako serce imaš/ uzeti viteško serce/ ja najbolje znam kaj imam v mojem sercu/ serca odpertoga ljudi/ na oružje bučim/ ruke na koga verči/ na vekivečni spomenek nekaj včiniti...

Najviše sam frazema zabilježila iz *Gazofilacija* pod natuknicama *Bog, biti, deržim*. Uz natuknicu *Bog* ispisala sam frazeme: *Bog mi je svedok/ Bog pomaže, ki pripomaže (D.) Bog pomaga, tko se pomaga/ Bog ne daj, mentuj Bog (D.) sačuvao, ne dao Bog, ukloni ali uklonio Bog/ Bog daj (D.) da Bog da, jeda Bog da/ ako Bog da/ za ljubav Božju/ pomoz Bog...*

Evo nekih frazema uz natuknicu *biti*: *biti vu ruke (D.) ruci/ vu sercu biti/ biti zvan sebe, biti na vsako (D.) biti dobar u svemu...*

Primjeri frazema koji se javljaju pod natuknicom *deržim*: *deržim vu sercu/ deržim za se/ deržim koga na rečeh/ deržim vu sebe kakti kakva posuda...*

I uz natuknicu *serce* javlja se više frazema: *imam te v sercu/ igra mi serce/ iz serca govoriti/ biti v sercu...*

Dosta je frazema značenjem povezano uz osjećaje: *derščem od straha, zgrozivam se od straha, umiram od straha* (strah), *ljubim ze vsega serca, ljubim iz serca, vužgan od ljubavi, rob ljubavi, suženj ljubavi, imam te v sercu, serce mi je to povedalo*, (ljubav), *uzeti viteško serce, viteško serce imati* (hrabrost), *igra mi serce, od smeha padam, vudriti na smeh, grohotom se smeje, skačem od veselja* (veselje).

Neki frazemi govore o stanju svijesti, razboritosti: *bijem glavum ob zid, udaram glavum ob zid, biti zvan sebe, biti pri sebe, vu svesti biti, ne biti vu svesti, ne biti pri pameti, dohajam na pamet, dohajam k sebe, ostaje mi to v pameti, v pamet mi je palo, odegnati misli*.

U *Gazofilaciju* nalazimo frazeme koji se odnose na govor, riječi: *od reči do reči, reč je reč, reč na reč, padati komu u reč, derži jezik* (sam Belostenec dodaje uz ovaj frazem objašnjenje *ne govori unogo*), *deržim koga na rečeh, pripovesti babje, praznu slamu mlatiti*.

Neki su frazemi povezani uz smrt: *ne vekivečni spomenek nekaj učiniti, sud zadnji, sud poslednji, smert naravska, na pepel obračam, pepelom postajem, rana smertna, vudarec smertni*.

O ugledu u društvu govore frazemi: *glas hvale vreden, glas imati hman i nepošten, glas dober gubim, glas zal drugomu činim, dobroga imena na glasu, pljuvanja vreden, puk priprosteji*.

O vremenskim prilikama govore frazemi: *suho leto, dan mlačen, meko vreme, godina tiha* (Belostenec dodaje i objašnjenje uz ovaj frazem: *gda po malo perši. Godina ovdje znači »kiša«.*)

Značenje priložne oznake vremena javlja se u frazemima: *po vsem sega* (Belostenec uz taj frazem zapisuje *odsle* s oznakom D.), *od početka do konca, od početka sveta, od seh dob, dan i noć, dan na dan, do nikuliko vremena*.

Neki frazemi govore o pogledu, govoru očiju: *vupertemi očima gledati, zpoznati iz očih, pred oči komu idem, gledim krivo, gledim zpod oka, na hero gledim, pomnim okom razbiram, strejam okom, oštro koga pogledati*.

Zanimljivi su poredbeni frazemi (u kojima se javljaju veznici *kot* i *kakti*): *berz kak da bi peruti na nogah imel, deržim vu sebe kakti kakva posuda, smerdeči kot kozel, čist kakti (D.) kakono vino, čist kot zercalo prez truhe, čist kot zlato, postajem tverd kot rog, spim kot zajec, popevam kot slavič, vičem kot norc, poškodljivi ljudi kot vrag, šarovito kot mačkine oči, suh kot las, svetiti se kot dragi kamen*. Ako usporedimo ove frazeme s onima koji su nam poznati danas, vidjet ćemo da neki od njih u naše vrijeme ne bi imali istu imenicu za uspoređivanje. Pri tome upozoravam kako mislim na samo značenje imenice u frazemima, a u ovom trenutku ne govorim o dijalektološkim i jezičnopovijesnim razlikama između Belostenčeva hrvatskoga književnoga jezika ozaljskoga kruga i suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika. Danas ne bismo rekli da je tko brz kao da ima krila na nogama, a Belostenec piše *berz kak da bi peruti*¹³ *na nogah imel*. U frazeološkom rječniku Josipa Matešića¹⁴ iščitavamo ove poredbene frazeme s pridjevom *brz*: *brz kao munja, brz kao srna, brz kao strijela, brz kao zec*, ali ne i *brz kao da bi imao krila na nogama*. (Zapisan je i frazem *brz kao rak*, ali u značenju *spor*.) Belostenčev frazem *smerdeči kot kozel* običniji je danas s imenicom za uspoređivanje *tvor* (*smrdljiv kao tvor*). U Belostenčevu rječniku *čist* se u frazemima uspoređuje sa *zlatom*, sa *zercalom prez truhe*, s *vinom*. U Matešićevu rječniku nalazimo ove imenice za uspoređivanje u frazemima kojima je središnja riječ *čist*: *kristal, sunce, suza, zlato*. Dakle, i danas je običan frazem *čist kao zlato*, ali usporedba čistoga s *vinom* i *zrcalom* danas više nije uobičajena. Također pridjev *tvrd* u frazemima više ne uspoređujemo (ba-

13 Pod natuknicom *perut* u Belostenčevu rječniku čitamo: v. *kreljut*. A pod natuknicom *kreljut* nalazimo još i *perut* (D. it.) *krilo*.

14 Josip Matešić: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga Zagreb 1982.

rem ne često) s rogom (*postajem tverd kot rog*), nego (prema Matešićevu rječniku) s: *drenovinom, gvožđem, kamenom, kosti, pećinom*. Belostenčev frazem *suh kot las* danas je neobičan. U frazeološkom rječniku Josipa Matešića čitamo *suh: kao bakalar, kao da je u odžaku visio, kao kolac, kost, palica, štuka, trlica, vreteno*. Belostenčev frazem *šarovito kot mačkine oči* danas zvuči neobično. U Matešićevu rječniku nalazimo samo *šaren kao dijetao*. Imade primjera poredbenih frazema iz *Gazofilacija* za koje možmo reći da bi se i danas mogla u njima čuti imenica za uspoređivanje kao i u Belostenčevo vrijeme. Uz već spomenuti primjer *čist kot zlato* (u suvremenom hrvatskom književnom jeziku *čist kao zlato*), možemo još navesti *spim kot zajec* (*spavam kao zec*), *popevam kot slavič* (*pjevam kao slavuj*), *svetiti se kot dragi kamen* (*svijetliti se kao dragi kamen*), *vičem kot norc* (*vičem kao lud*).

Ipak valja upozoriti kako frazeme u Belostenčevu rječniku danas prepoznamo kao frazeme, premda ne moraju biti isti s onima u današnjem hrvatskom književnom ili razgovornom jeziku. Moramo voditi računa o tome da je Belostenec zapisivao riječi i frazeme iz sva tri hrvatska narječja. To znači da kod uspoređivanja s današnjom frazeologijom ne smijemo zanemariti osobine onodobnih hrvatskih književnih stilizacija. Primjerice, Belostenčev frazem *ljubim ze vsega serca* postoji i danas u hrvatskom književnom jeziku, samo što prijedlog *ze* zamjenjujemo s »iz«, a zamjenicu *vsega* sa »svega«. Belostenčev frazem *na oružje bučim* prepoznamo kao frazem, premda je danas uobičajenije reći »zveckam oružjem«. Frazem *penezi gotovi* danas nam je poznat kao »gotov novac«. U Belostenčevu rječniku nalazimo *bolše sreče neg pameti*, a u suvremenom hrvatskom književnom jeziku ne bismo rabili komparativ od *dobar* (*bolji*, kajkavski *bolši*) nego komparativ od *mного* (*više*), tj. rekli bismo: *više sreče nego pameti* (*imati*). Razgovorni frazem u *Gazofilaciju* *idi k besu* prepoznamo i odmah imamo današnju njegovu inačicu »idi k vragu«. Frazem *deržim vu sebe kakti kakva posuda* dobro nam je poznat kao »držim (što) u sebi«. Danas više ne bismo dodali »kao kakva posuda«. Frazem *Bog pomaže ki pripomaže* i njegova inačica s oznakom (D.) *Bog pomaga tko se pomaga* prepoznamo, iako bismo danas rekli »pomozite si sam pa će ti i Bog pomoći«. Frazem *oštro koga pogledati* ne bismo ni danas drukčije rekli.

Ako na kraju pogledamo frazeme u Belostenčevu rječniku, vidjet ćemo veliko njihovo bogatstvo. Belostenec je s pravom uvršćivao frazeme u *Gazofilaciju* želeći pokazati da se neke riječi mogu zamijeniti i frazemima koji su također dijelovi hrvatskoga rječničkoga blaga. Tako uz natuknicu *glas* zapisuje i glagol *razglasiti*, ali dodaje i frazem *obesiti na zvon* kojim se također može izreći spomenuti glagol.

Vidljivo je kako Belostenec jednako pristupa i riječima i frazemima. Njegova tronarječna koncepcija hrvatskoga književnoga jezika ne ogleda se samo u kontaktnim sinonimima, nego možemo reći i u »kontaktnim frazemskim sinonimima«. Kao što niže jednu do druge riječi iz različitih hrvatskih sustava, obilježujući ih oznakama (D.) i (Scl.) ili ih ostavljajući bez oznaka, tako nabraja i frazeme iz različitih hrvatskih sustava. Stari su hrvatski leksikografi nerijetko unosili u svoje rječnike i frazeme pored riječi. To je činio Juraj Habelić u *Dictionaru* (1670.), Jakov Mikalja u *Blagu jezika slovinskoga* (1649.), a u posljed-

nje se vrijeme posvećuje veća pozornost istraživanju zastupljenosti frazema u starim¹⁵ i novim rječnicima¹⁶, kao i u hrvatskoj književnosti¹⁷.

Literatura

- KOLENIĆ, Lj., *Izradba frazeoloških rječnika djela slavonskih pisaca 18. stoljeća*, Filologija br. 22–23, Zagreb 1994., 51–58.
- KOLENIĆ, Lj., *Štokavizmi u Belostenčevu rječniku*, Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 9, Zagreb 1995., 31–44.
- MATEŠIĆ, J., *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1982.
- MATEŠIĆ, J., *O poredbenom frazemu u hrvatskom jeziku*, Filologija br. 8, Zagreb 1978., 211–217.
- MATEŠIĆ, J., *Frazeologija i dijalektologija*, Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 9, Zagreb 1995., 83–88.
- MENAC, A., *O strukturi frazeologizma*, Jezik XVIII, Zagreb 1970. /71., 1–4.
- MENAC, A., *Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije*, Filologija br. 8, Zagreb 1978., 219–225.
- MENAC, A., *Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika*, Filologija br. 22–23, Zagreb 1994., 161–168.
- MENAC, A., MOGUŠ, M., *Frazeologija Gundulićeva Osmana*, Forum sv. 7–8, Zagreb 1989., 192–201.
- MOGUŠ, M., *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb 1995.
- MOGUŠ, M., *O rječniku i frazeologiji u Marulićevoj Juditi* u knjizi Marko Marulić *Judita*, Školska knjiga, Zagreb 1996.
- SAMARDŽIJA, M., *Leksikologija hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1995., 83–97.
- VAJS, N., ZEČEVIĆ, V., *Frazeologija u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, Filologija br. 22–23, Zagreb 1994., 175–184.
- VONČINA, J., *Ozaljski jezično–književni krug*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 10, Zagreb 1968., 195–205.
- VONČINA, J., *Leksikografski rad Ivana Belostenca*, dodatak pretisku rječnika Ivana Belostenca *Gazophylacium seu latino–illyricorum onomatum aerarium. Gazophylacium illyrico–latinum*, Zagreb 1973., III–XLVII.

The Phraseology of Belostenec's dictionary Gazophylacium

The paper deals with phraseology in Belostenec's dictionary *Gazophylacium* (Zagreb 1740). The *Gazophylacium* is a dictionary in which we can find words and phraseology from all three Croatian dialects. The phraseology in the dictionary has various structures and meanings. This article tries to classify various phrasal expressions.

-
- 15 Primjerice Ljiljana Kolenić: *Frazemi u Habelićevu Dikcionaru*, Filologija br. 27, Zagreb 1996., 53–61.
- 16 Primjerice Antica Menac: *Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika*, Filologija br. 22–23, Zagreb 1994., 161–168.
Nada Vajs i Vesna Zečević: *Frazeologija u rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, Filologija br. 22–23, Zagreb 1994., 175–184.
- 17 Primjerice Milan Moguš: *O rječniku i frazeologiji u Marulićevoj Juditi*, u knjizi Marko Marulić *Judita*, Školska knjiga, Zagreb 1996., 179–187.